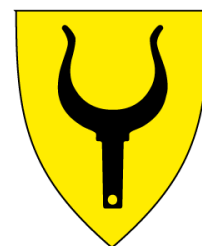

Kulturminneplan for Fosnes kommune

Tematisk kommunedelplan for kulturminner og
kulturmiljø 2019

- Landet i eventyret -

Vedtatt av Fosnes kommunestyre 6.desember 2019

Utarbeidet av Jenny Pauline Slåttøy

Innhold

Innledning.....	4
1 Kulturminneplan i Fosnes	5
1.1 Bakgrunn.....	5
1.2 Fosnes kommunes mål for prosjektet	5
1.3 Effektmål.....	6
1.4 Målgruppe	6
2 Noen definisjoner og roller	7
2.1 Hva er et kulturminne?.....	7
2.1.1 Kulturminneloven	7
2.1.2 Fredet kulturminne	8
2.1.3 Vernede og verneverdige kulturminner.....	8
2.1.4 Hensynssone.....	8
2.2 Kulturminnevern – roller og ansvarsfordeling	8
2.2.1 Riksantikvaren	9
2.2.2 Regional kulturminneforvaltning	9
2.2.3 Kommunen	9
2.2.4 Andre	9
2.3 Kulturminnevern – virkemidler for bevaring.....	9
2.4. Kriterier for vurdering av kulturminner	10
3 Planarbeidet.....	10
4 Kulturminner og kulturmiljøer i Fosnes kommune.....	12
4.1 Kystens kulturminner.....	13
4.1.1 Bryggemiljø.....	13
4.1.2 Naust, brygge og båtstø	15
4.1.3 Båtbygging.....	16
4.2 Landbruk og jordbruk	17
4.2.1 Gårdsanlegg/gårdstun.....	18
4.2.2 Steingarder	21
4.3 Skog og sagbrukshistorie	21
4.3.1 Skogstuer	21
4.3.2 Fløting.....	22

4.3.3	Pelegarden på Salsnes.....	23
4.3.4	Sagbruk, gårdsager	23
4.4	Ferdselsveier, samferdsel og infrastruktur.....	25
4.5	Industri, næring og samfunn	27
4.5.1	Meieri	27
4.5.2	Pelsdyr	27
4.5.3	Torvindustri-anlegg på Skjærvikkorsen	28
4.5.4	Administrasjon, skoler og aldersheim	28
4.5.5	Forsamlingshus.....	30
4.5.6	Lag og foreninger.....	31
4.5.7	Kultur	31
4.6	Kirker, kirkesteder med mere.....	32
4.6.1	Fosnes kirke, Fosnes kapell og Fosnes prestegård	32
4.6.2	Dun kirke	33
4.6.3	Salen kapell.....	33
4.7	Samiske kulturminner.....	34
4.8	Den eldste tida –spor fra fortiden	35
4.8.1	Salsnessteinen	36
4.8.2	Sittegraver i Sandvika.	36
4.9	Kulturmiljø	37
4.9.1	Tranås	37
4.9.2	Hov og Hovsjøen.....	38
4.9.3	Rakkavika	38
5.	Forslag til tiltak.....	39
6.	Kilder og litteratur.....	41
7.	Bildehenvisning	42
8.	Vedlegg.....	43
	Vedlegg 1. Sommerschildts kart fra 1775 over Nummedahls Fogderi i Trondhiems stift. ..	43
	Vedlegg 2. Gårdskverner i Fosnes.	44

Innledning

Dette er den første kulturminneplanen for Fosnes kommune. I dette arbeidet har man forsøkt å kartlegge noen av de viktigste kulturminnene i kommunen. Dette er en førstegangsplan, og tar i utgangspunktet for seg nyere tids kulturminner fra tiden etter 1537. Det er også viet et kapittel til automatisk fredete kulturminner fra tiden før 1537. Det finnes en mer helhetlig oversikt over de eldste kulturminnene i databasen www.kulturminnesøk.no som er utarbeidet av riksantikvaren.

En kulturminneplan innebærer at man gjør et utvalg. Ikke alle kulturminner eller kulturmiljøer kan tas vare på. Gjennom prioritering og målretta tiltak vil en kunne nå et mål om ei bærekraftig utvikling der et representativt utvalg av kulturarven kan bli bevart i kommunen for ettertida. Planens viktigste oppgave er å få satt bevaring av kulturminner på dagsorden. I arbeidet med planen har SEFRAK-registeret blitt oppdatert. Det har dessverre ikke blitt tid til å gjøre nyregistreringer, eller få lagt inn kulturminner på kulturminnesøk.no. Tiden og ressursene har i denne omgang vært for knapp.

Dette er i hovedsak en plan for faste, fysiske kulturminner. Det er i noen tilfeller nevnt løse kulturminner, som båter og løsfunn, men dette er bare unntaksvis. I tillegg er immateriell kulturarv heller ikke tatt med i særlig grad. Dette er for eksempel båtbyggertradisjonen, stedsnavn osv. Både løse kulturminner og immateriell kulturarv er viktige å ta vare på, men denne planen vil som nevnt ha hovedfokus på de faste, fysiske sporene.

Fosnes kommune har en stolt og lang historie og mange kulturminner som er verdt å ta vare på. Prestegården på Fosnes, Tranås Jernaldergård, Mo gård på Salsnes og de mange gravhaugene er noe de fleste kjenner til. Kommunen har mange flere kulturminner som er verdt å ta vare på. Sammen med lokalhistorien om alle disse stedene finnes en viktig arv man kan dele med fremtidige generasjoner. Jeg håper at denne planen kan skape en bevisstgjøring og stolthet over de mange kulturminnene som finnes i kommunen, både de gamle sporene og de nyere.

Jeg vil rette en stor takk til arbeidsgruppa, privatpersoner og Stine Bjørntvedt ved Museet Midt som har gitt av sin tid, kunnskap og som har bidratt med bilder. Bildene i planen kommer fra ulike kilder, dersom ikke fotograf står nevnt i bildeteksten, så er kildehenvisning for disse lagt ved bakerst i planen.

Steinkjer, 22.oktober 2019
Jenny Pauline Slåttøy

1 Kulturminneplan i Fosnes

1.1 Bakgrunn

Riksantikvaren har igangsatt et kunnskapsløft for kulturminneforvaltningen i Norge, der målet er å modernisere og effektivisere kulturminneforvaltningen. En forutsetning for å nå dette målet er å styrke kunnskapen og kompetansen om kulturminner i kommuner (KIK), som er et av delprosjektene i en slik satsing. De øvrige satsningene er å gjøre en oppdatering av kulturminnebasen Askeladden og etablering av en digital kulturminneportal.

Denne satsningen vil også være en investering i en kunnskapsbasert forvaltning, med vekt på likebehandling, åpenhet og medvirkning. Dette handler også om å sikre kostnadseffektive og smidige saksbehandlingsrutiner, og som i neste omgang vil komme allmennheten og eiere til gode.

Nord-Trøndelag fylkeskommune gjennomførte i 2012-2013 et pilotprosjekt for utvalgte kommuner i Indre Namdal, samt Leka kommune, i samsvar med intensjonene i dette kunnskapsløftet. De øvrige kommuner i det gamle fylket Nord-Trøndelag ble invitert til å delta i et tilsvarende prosjekt i 2016, som har som mål å øke kommunens kompetanse innen kulturminnefeltet, med fokus på kartlegging, planlegging, forvaltning, verdiskapning og formidling.

Kommunene anses som særlig viktige for å kunne ha en god forvaltning av kulturminner, noe som imidlertid krever både tilstrekkelig kompetanse og innsikt i lokalhistorien, og kunnskap om kulturminner og kulturmiljø i kommunen. Å utvikle en Kulturminneplan har til hensikt å sette kulturminnefeltet på den politiske dagsorden.

Slik kartlegging og plan for forvaltning er et godt verktøy i kulturminneforvaltningen, samtidig som prosessen vil øke oppmerksomheten og kunnskapen om kulturminner. Fosnes kommune har bestemt at dette skal være en kommunedelplan etter plan- og bygningsloven.

1.2 Fosnes kommunes mål for prosjektet

- Få en oversikt over kulturminnene i kommunen både fra eldre og nyere tid.
- Mer forutsigbar saksbehandling for kommunen gjennom en mer helhetlig registrering av kulturminner i kulturminnesok.no og askeladden.ra.no.
- Gjennomføre vurdering av kulturminner som har verneverdi for lokalsamfunnet.
- Lage oversikt over fredede og verneverdige kulturminner i kommuneplanverket.
- Utvikle og heve kompetansen i kommunen om kulturminner, verneverdier, verdiskapning og bærekraftig utvikling.

1.3 Effektmål

- Øke bevisstheten om kulturminnene som kunnskaps-, opplevelses- og bruksverdier.
- Skape bolyst, stedsidentitet, tilhørighet og stolthet.
- Skape utgangspunkt for verdiskaping basert på kommunens ressurser og særpreg.
- Godt grunnlag for kunnskapsbasert forvaltning, helhetlig kommuneplanlegging og mer effektiv og forutsigbar saksbehandling.

1.4 Målgruppe

Ansatte i kommuneadministrasjonen, politikere, lag og foreninger og lokalbefolkning.

2 Noen definisjoner og roller

2.1 Hva er et kulturminne?

Kulturminner er alle spor etter menneskers liv og virke i vårt fysiske miljø, og kan være alt fra historisk bygningsmiljø til et arkeologisk funnsted. Begrepet omfatter også steder det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Kulturminner kan for eksempel være bygninger, hager, gravhauger, helleristninger, båter eller veifar. Disse kan være fra tidligere tider eller fra vår egen tid, og det skilles mellom faste og løse kulturminner.

2.1.1 Kulturminneloven

Kulturminneloven definerer kulturminner slik i § 2:

"Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Med kulturmiljøer mens områder hvor kulturminner inngår som en større helhet eller sammenheng".

Kulturminneloven definerer automatisk fredete kulturminner slik i § 4

Følgende kulturminner fra oldtid og middelalder (inntil år 1537) er fredet:

- *Boplasser, huler, hellere med spor etter folk som har holdt til eller arbeidet der, hus- eller kirketufter, kirker, hus og byggverk av alle slag, og rester eller deler av dem, gårdshauger, gårds- og tunanlegg og andre bebyggelseskonsentrasjoner som stapelplasser og markeds plasser, byanlegg og liknende eller rester av dem.*
- *Arbeids- og verksteds plasser av alle slag som steinbrudd og annen bergverksdrift, jernvinne plasser, trekull- og tjæremiler og andre spor etter håndverk og industri.*
- *Spor etter åkerbruk av alle slag, som rydningsrøyser, veiter og pløyespor, gjerder og innhegninger og jakt-, fiske- og fangstinnretninger.*
- *Vegfar av alle slag med eller uten brolegging av stein, tre eller annet materiale, demninger, broer, vadested, havneanlegg og åreskifter, båtstøer og båttopptrekk, fergeleier og båtdrag eller rester av slike, seilsperringer, vegmerker og seilmerker*
- *Forsvarsverk av alle slag som bygdeborger, skanser, voller, vollgraver, festningsanlegg og rester av dem og dessuten varder, veter o.l.*
- *Tingsteder, kultplasser, varp, brønner, kilder og andre steder som arkeologiske funn, tradisjon, tro, sagn eller skikk knytter seg til.*
- *Steiner og fast fjell med innskrifter eller bilder som runeinnskrifter, helleristninger og hellemalinger, skålgroper, sliperenner og annen bergskurd.*
- *Bautasteiner, kors og andre slike minnesmerker.*
- *Steinsetninger, steinlegninger o.l.*
- *Gravminner av ethvert slag, enkeltvis eller samlede felt, som gravhauger, gravrøyser, gravkammer, brannflakgraver, urnegraver, kistegraver, kirkegårder og deres innhengninger og gravmæler av alle slag.*

Det samme gjelder samiske kulturminner som nevnt ovenfor fra år 1917 eller eldre.

Automatisk fredet er de til enhver tid erklærte stående byggverk med opprinnelse fra perioden 1537-1649, dersom ikke annet er bestemt av vedkommende myndighet.

Kulturminnelovens § 14 omhandler skipsfunn

Staten skal ha eiendomsretten til mer enn hundre år gamle båter, skipsskrog, tilbehør, last og annet som har vært ombord eller deler av slike ting når det synes klart etter forholdene at det ikke lenger er rimelig mulighet for å finne ut om det er noen eier eller hvem som er eier.

2.1.2 Fredet kulturminne

Kulturminner og kulturmiljøer som er fredet, eller foreslått fredet, har høy nasjonal verneverdi.

Nyere tids kulturminner kan sikres gjennom vedtaksfredning etter kulturminneloven eller de kan fredes ved forskrift. Det er også mulig å frede helhetlige kulturmiljø. Et vedtaksfredet kulturminne fredes gjennom enkeltvedtak etter kulturminneloven. Vedtaksfredninger kan omfatte alle faste kulturminner yngre enn 1537 og fartøy. Større løst inventar kan fredes sammen med byggverk eller anlegg. At et objekt er forskriftsfredet betyr at objektet ikke er fredet gjennom enkeltvedtak. Forskriftsfredning gjelder byggverk og anlegg i statens eie. Fredningen har som formål å sikre og bevare et utvalg vegrelaterte byggverk og anlegg som er representative for den historiske utviklingen av vegnettet i Norge fra omkring 1537 og fram til i dag.

2.1.3 Vernede og verneverdige kulturminner

Et verneverdig eller bevaringsverdige kulturminne er et kulturminne som har gjennomgått en kulturhistorisk analyse og blitt vurdert som verneverdige. Et formelt vern kan gjøres ved regulering til vern etter Plan- og bygningsloven. De aller fleste verneverdige bygninger har imidlertid ikke noe formelt vern.

2.1.4 Hensynssone

Nyere tids kulturminner som ikke er fredet eller foreslått fredet etter Kulturminneloven, kan vises som hensynssone. Det kan ofte være hensiktsmessig å avgrense et større område (kulturmiljø) som omfatter flere kulturminner og det omliggende miljøet som de inngår i. Dette kan også gi en nødvendig buffersone som ivaretar kulturminneverdiene som kan være truet ved eventuelle utbyggingstiltak. Der fredningsprosesser så vidt har startet opp og det sannsynligvis vil ta lang tid før endelig vedtak blir fattet, kan det være hensiktsmessig å bruke hensynssone.

2.2 Kulturminnevern – roller og ansvarsfordeling

I kommunal arealplanlegging er det mange aktører som har ansvar og oppgaver. Når det gjelder kulturminner og kulturmiljøer er det følgende aktører som har bestemte oppgaver.

2.2.1 Riksantikvaren

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet og har ansvar for gjennomføringen av den statlige kulturminnepolitikken. Riksantikvaren har et overordnet faglig ansvar og oppfølgingsansvar overfor regional kulturminneforvaltning. Direktoratet skal legge til rette for at kommunene innarbeider kulturminneinteressene i sine planer og forvalter kulturminner, kulturmiljøer og landskap som viktige ressurser og miljøelementer.

Riksantikvaren kan frede båter, bygninger og områder. Riksantikvaren er også dispensasjonsmyndighet for automatisk fredede kulturminner.

Fra 1.1.2020 vil flere oppgaver knyttet til forvaltningen av fredete kulturminner som i dag ligger til Riksantikvaren overføres til det regionale forvaltningsnivået fylkeskommunene og Sametinget, mens Riksantikvaren forblir det overordnede direktoratet.

2.2.2 Regional kulturminneforvaltning

Regional kulturminneforvaltning er i arealplansammenheng fylkeskommunene og Sametinget. Disse er i forskrift delegert myndighet etter kulturminneloven og er kommunenes samarbeidspartner i saker etter plan- og bygningsloven.

Regional kulturminneforvaltning deltar i kommunens planlegging med veiledning, kulturminnefaglige innspill, vurderinger og uttalelser til planforslag.

2.2.3 Kommunen

Kommunen er plan- og bygningsmyndighet og dermed ansvarlig for at nødvendig arealplanlegging finner sted og at kulturminneinteresser innarbeides i planene. Den skal se til at lovfestet og tilfredsstillende samarbeid med regional kulturminneforvaltning finner sted. Kommunen skal håndheve vedtatte planer.

2.2.4 Andre

Av andre organisasjoner som kan ha interesse av kulturminneforvaltning og som mange ganger er aktive i dette saksfeltet, kan nevnes ulike frivillige organisasjoner, museer og eiere av kulturminner.

For mer om fordeling av rolle og ansvar mellom partene i den offentlige kulturminneforvaltningen vises til "Forskrift om faglig ansvarsfordeling m.v. etter kulturminneloven".

2.3 Kulturminnevern – virkemidler for bevaring

Det er ulike virkemidler som kan brukes i forvaltningen av kulturminner. Viktigst er lovverket, stortingsmeldinger og planer som legger rammer og retningslinjer for kulturminnearbeidet. Offentlige tilskuddsordninger og rådgiving er også viktige faktorer som

er med på å sørge for bevaring og for å sikre kunnskap om hvordan man skal gå fram for å bevare et kulturminne.

De viktigste lovene i arbeidet med kulturminner er Kulturminneloven og Plan- og bygningsloven med tilhørende forskrifter.

Kulturminneloven forvaltes av Riksantikvaren, fylkeskommunene og Sametinget. Loven beskriver hvilke kulturminner som er automatisk fredet, gir hjemmel for vedtaksfredning av kulturminner og beskriver hvordan kulturminner skal forvaltes. Kulturminneloven er en særlov. Det innebærer at kulturminnelovens formål skal veie tyngst når det fattes vedtak etter annen lov som bevarer kulturminner og kulturmiljøer.

Plan- og bygningsloven er det viktigste redskapet for forvaltning av verneverdige bygninger. Kommunen er planmyndighet og har forvaltningsansvar etter Plan- og bygningsloven. Gjennom Plan- og bygningsloven kan kulturminner vernes gjennom hensynssoner, gjennom generelle bestemmelser eller gjennom bestemmelser knyttet til formål i planer. Plan- og bygningsloven gir kommunen hjemmel for å tilse at verneverdige bygninger ikke endres slik at kulturelle, historiske eller arkitektoniske verdier forringes. Plan- og bygningsloven og byggesaksforskriftene gir også kommunen hjemmel til å gi pålegg om utbedring av bevaringsverdige bygninger når dette er nødvendig for å forhindre forfall eller skade på hele eller deler av bygningen.

2.4. Kriterier for vurdering av kulturminner

Hvilken verdi et kulturminne eller et kulturmiljø har, er avhengig av flere faktorer, men vil alltid gjenspeile de rådende verdier på det tidspunktet verdien fastsettes. Den verdi et kulturminne eller et kulturmiljø tillegges, avgjør om det skal tas vare på, hvem som i så fall skal gjøre det, og hvilket virkemiddel som skal brukes.

3 Planarbeidet

Kulturminneplanen skal være en tematisk plan for hele kommunen. Tema som skal dekkes i planen er kystens kulturminner, landbruk og landbruk, skogbruk, kommunikasjon og gamle ferdselsårer, industri, næring og samfunn, kirke og kirkesteder, fornminner herunder også spor av samisk aktivitet og andre kulturminner som naturlig hører inn under denne planen.

For å sikre at de kulturminner og kulturmiljø som blir prioritert i denne planen blir tatt vare på, må disse i ettertid følges opp i reguleringsplaner og bli tatt med i kommuneplanens arealdel.

Kulturminneplanen for Fosnes kommune legger opp til en prioritering av kulturminner og forslag til tiltak som strekker seg over en periode på fire år, 2019 – 2022. Dette er en periode

som strekker seg et stykke inn i etableringen av «Nye Namsos kommune» og her må selvfølgelig den nye kommunen ta sine valg på hvilke kulturminner en vil prioritere.

Hvilken verdi et kulturminne eller et kulturmiljø har, slik det står i kapittel 2, vil være avhengig av flere faktorer, men vil alltid gjenspeile de rådende verdier på det tidspunkt verdien fastsettes. Verdien på et kulturminne eller et kulturmiljø fastsettes som oftest i forbindelse med at et tiltak planlegges gjennomført i området der kulturminnet/miljøet er. Den verdi et kulturminne eller et kulturmiljø tillegges, avgjør om det skal tas vare på, hvem som i så fall skal gjøre det og hvilket virkemiddel som bør brukes.

Kulturminneplanen har en tematisk og ikke geografisk oppbygging. Forslag til tiltak er samlet i kapittel 5.

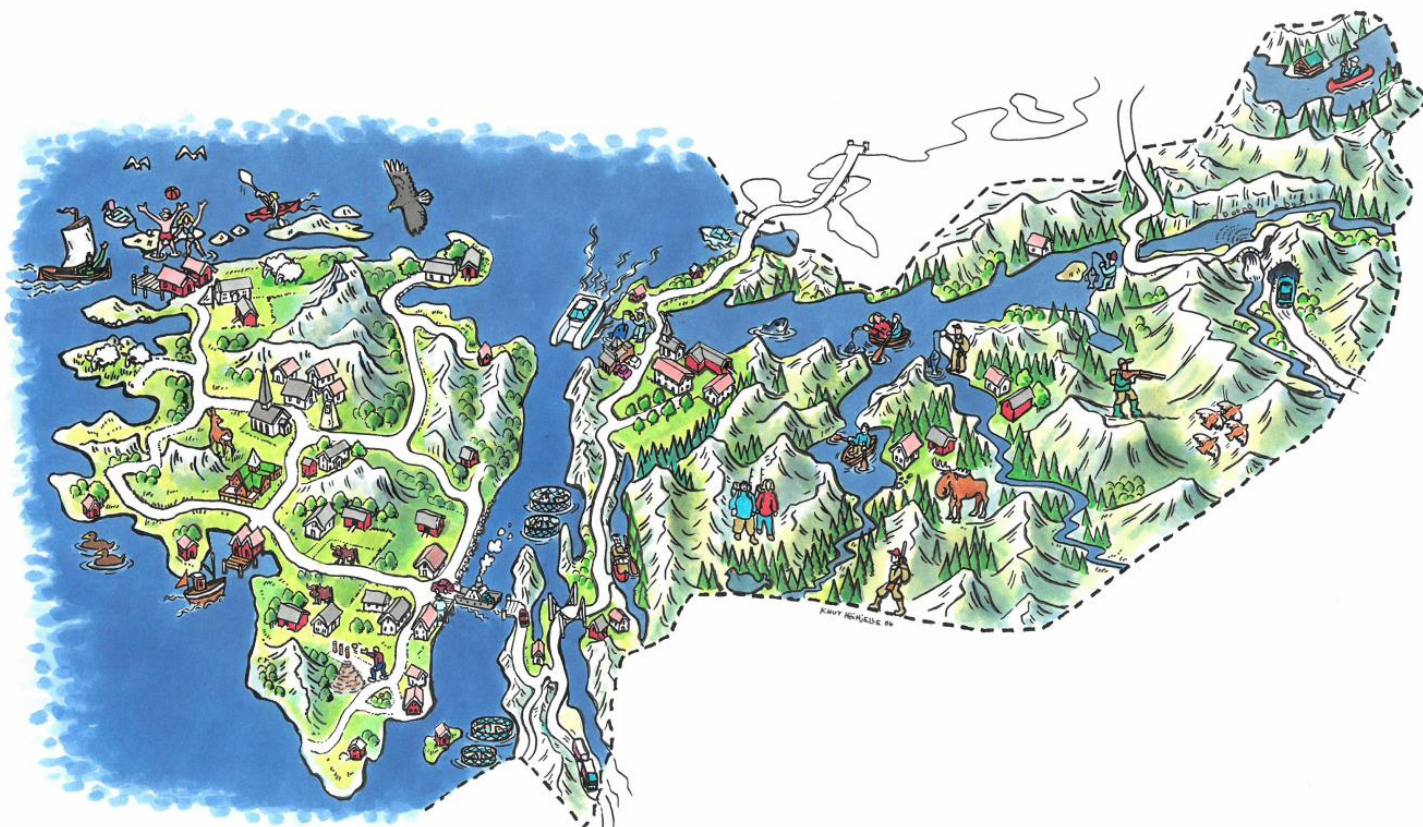
4 Kulturminner og kulturmiljøer i Fosnes kommune

Fosnes er en kommune som er fordelt over et stort areal, med store ubebodde skogareal og en relativt lang kystlinje med rester av kulturminner, rundt Jøa. Det er registrerte, umerkede sørsamiske kulturminner i hovedsak på fastlandet og Elvalandet. På Jøa og Salsnes er det også registrert mange fortidsminner i form av rester etter bosetting og gravhauger.

Kommunen er kjent for sin vakre natur og er gjenstand for skildringer i Duuns diktning.

Fosnes byr på et frodig landskap med rikt dyreliv og mye kulturhistorie.

Her finnes tegn etter bosetting fra steinalderen, gravhauger fra jern- og bronsealderen, torvindustri, skog- og sagbrukshistorie, jordbruk og kystkultur.

1 Kart over Fosnes, tegnet av Knut Høihjelle, 2006.

4.1 Kystens kulturminner

I Fosnes er det lange tradisjoner for sjø og fiske, jordbruk og landbruk kom som oftest i andre rekke. Det var sjøen som var livsnerven i samfunnet. Mennene dro på fiske og arbeidet på havet, mens kvinnene måtte ta seg av alt styre og stell hjemme, - enten det var fjøs, gårdsarbeid eller barneoppdragelse og håndarbeid.

Det viktigste fisket var sildefisket om sommeren og høsten, og skreifisket om vinteren. Laksefisket har også vært et viktig innslag i distriktet, det var mange gårder som drev med kilenotfiske. På Salsnes ble det på slutten av 1940-tallet startet med oppdrett av lakseyngel for å sette ut i sideelver og bekker som rant ut i Salvatnet. På denne måten skulle man sikre tilsiget av laks til vassdraget. Dette ble slutt da den nye lakseloven kom på 1960-tallet og man ikke fikk sette ut kunstig klekket yngel. Huset der klekkeriet befant seg ved Heimen gård står enda i dag.

Redskapene som de brukte til skreifisket var garn, liner og jukse (håndsnøre). Båttypene den gangen fisket var på sitt aller beste (1870 til 1910), var seglbåter fra færing til fembøring med råsegl. De fleste dro til Sør-Gjæslingan på torskefiske, det var i sin tid (1870-1913 årene) ett av de største fiskeværerne sør for Lofoten med opptil 4000 menn og kvinner samlet i høysesongen.

Fartøyvern er et samlebegrep som brukes om tiltak for å bevare fartøyer i flytende stand for ettertiden. Man skal ta vare på et utvalg av fartøyer som er representative for den norske, maritime kulturarven. I Fosnes er det flere fartøy som kan passe under denne beskrivelsen som har lokal og nasjonal verneverdi.

4.1.1 Bryggemiljø

Det finnes flere eksempler på bryggemiljø i Fosnes kommune, bl.a. Brakstad hamn og Faksdalsjøen.

Faksdalsjøen har et bryggemiljø med brygge, villa og stall. Den gamle brygga er nok bygd rundt 1850-tallet og er nå omgjort til serveringslokale. Det er også ei nyere brygge fra 1940-tallet. Våningshuset fra 1800-tallet og ligger i tilknytning til bryggen. 4.2.1Stallen (ca.1900-tallet) ble brukt til hestene for oppstalling når folk skulle ta lokalbåten. Dette er en flott liten bygning som man ikke har bevart andre steder i kommunen. Hele miljøet har stor lokalhistorisk verdi, her har det tidligere vært landhandel, post- og dampskipsekspedisjon.

2 Stallen på Faksdal. Foto: Therese Danielsen.

3 Brygga på Faksdal. Foto: Therese Danielsen.

4 Faksdalsbrygga 1936. Stallen sees til venstre for brygga, og våningshuset skimtes mellom stallen og brygga. Foto: Sverresborg Trøndelag Folkemuseum.

Brakstad hamn har siden slutten av 1800-tallet vært utgangspunkt for kilenotfiske etter laks for de tre gårdene på Brakstad, i dag står det igjen tre brygger og en kai står etter denne virksomheten. Fra 1985 har det vært en økende kystkulturvirksomhet i havneområdet. Det ble etablert gjestekai i 1992, som igjen ble utbygd i 1996 og i dag er det 330m kaiplass. I 1999 ble det etablert serveringsvirksomhet i den ene brygga kjent som "Pøbben" og i 2005 ble det ferdigstilt et sanitæranlegg for virksomheten. Pøbben er en del av kystlagets aktiviteter og drives på dugnad av medlemmer og støttespillere.

5 Brakstad hamn. Foto: Hilde Sloat Bjøru.

4.1.2 Naust, brygge og båtstø

Naustene var en stor del av folkets daglige liv og virke, de ble brukt til oppbevaring av båter og fiskeredskaper. De ligger nesten alltid med ene gavlen mot sjøen, og denne veggen har en stor dør med plass i bredden til en båt. Disse byggene har gjerne god lufting for at båt, garn, not, line og snøre skal tørke innendørs. De har som oftest jordgulv og ligger nesten alltid i tilknytning til ei båtstø. Naustene er en viktig type kulturminne i Fosnes kommune, det finnes ikke så mange eksemplarer igjen av de store gamle naustene i kommunen. På Brakstad finnes det ett stort naust i tradisjonell byggestil, et stavlinenaust. Stavlinenaust var den tradisjonelle byggemåten i Trøndelag.

6 Naust ved Nordsjøen, Salsnes. Disse naustene ble brukt i forbindelse med kilnotfiske. I forkant av naustene i sjøen er det rester etter kai-anlegg som ble brukt til å tørke og rengjøre nøtene på. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

7 Stornaustet på Brakstad. Her sees båtstøa i front av Naustet. Foto: Therese Danielsen.

Ei brygge er små eller store lagerbygninger ved sjøen, og de ligger vanligvis i direkte kontakt med sjøen for å lette inn- og utlastingen fra båt. Brygga på Faksdalsjøen som nevnt tidligere er ett eksempel på dette. Ei båtstø er et område mellom naustet og sjøen som er ryddet og ofte opparbeidet med lunner for at båtene skal gli lettere når man tar dem inn og ut av naustet. Støa kan også ligge alene uten naust, dette finnes det eksempel av på Moflesa.

Det står ei bu på Moflesa og ei bu på Steinan. Disse buene ble brukt som overnattingsplass for fisket om sommeren og står i dag åpne for sjøfarende. Bua på Moflesa ble restaurert av Jøa ungdomslag. Schilliaas som eide Seierstad gård var eier på Moflesa i sin tid og drev brennevinsutsalg her.

8 Moflesa. Foto Therese Danielsen.

4.1.3 Båtbygging

Som de fleste andre steder langs kysten, ble det også i Fosnes bygd båter. Det er funnet flere båtgraver i kommunen som vitner om dette. Livet langs kysten var avhengig av gode båter, både for å skaffe seg mat og for transport.

Rundt 1890 begynte brødrene Strøm på Mohammeren å bygge båter. De første båtene ble bygget for seil, men senere bygde de også båter for motorer. På Fosnes ble det på 1950-1980-tallet produsert Prestvikpram. Håkon Prestvik satte seg opp verksted i 1962 og dette står enda i dag. Bruken av verkstedet har blitt litt endret med årene, men det inneholder den dag i dag en del utstyr tilknyttet båtbyggingen.

9 Den siste båten som Alf Markussen lagde. Foto: Oddvar Markussen.

10 Verkstedet til Alf Markussen. Foto: Oddvar Markussen.

På Myrheim produserte Alf Markussen hovedsakelig laksebåter til kilenotfiske, færingar, prammer og spissbåter. Han drev også med restaurering av båter, og det kom folk fra hele distriktet for å få restaurert båtene sine. Verkstedet som ble brukt til båtbygging står igjen i dag, med mye av det originale verktøyet, maler og høvler. Det ble også produsert båter på Vedøya, der står båthuset enda i dag. Her produserte Petter Wedø hovedsakelig spissbåter og prammer, den siste ble lagd på 1970-tallet.

De aller fleste båtbyggerne har laget og lager fortsatt sitt eget verktøy. Mye av dette er forholdsvis uforandret. Det burde vært foretatt en registrering av lokalbygde båter, maler og verktøy, slik at denne viktige immaterielle kulturarven bevares.

4.1.4 Flytende kulturmidler.

Flytende kulturmidler er i hovedsak dekkede fartøyer og åpne båter. Det er flere fartøyer og båter i kommunen med lokal og nasjonal verneverdig.

MK Strauminga, 60 fots krysser fra 1955 har nasjonal verneverdi og er av riksantikvaren gitt status som verneverdig skip. Sjø-Sara, en firing fra ca. 1850 som er en Follabåt. Follabåten er en lokal båttype som forsvant da Nordlandsbåten overtok etter 1860. Det er svært få originale båter igjen av denne båttypen. Det er også bevart en Follabåt på Salsnes.

Fembøringen Siglurd og seksringen Gurianna er nyere båter som er bygd som kopier av Åfjordsbåter fra ca. 1900. Det er også flere båter som har lokal tilknytning som f.eks skyssbåten Spoven, som har gått på Salsvatnet og Namsenfjordens Hvite Svane, som har tilhørt handelsmann H. B. Brakstad på Faksdal og er bygd lokalt av brødrene Strøm.

4.2 Landbruk og jordbruk

Oberst Sommerschild skrev i 1797 "*Topografisk Beskrivelse over Numdals Fogderi*", han skrev følgende om Fosnes:

"Om jordbruget hos disse Kystboerne er ei meget at sige, og det kommer ei i Betragtning mot Overhalden eftersom disse Indbyggerne her søge sin Næring av Søen ved Fiskerier og bekymrer sig ikke meget om Agerdyrkning, endskjønt paa de fleste Gaarde er meget frugtbar Kornjord, ja tamme Frugttræer vilde neddog paa en del Steder kunne voxte og trives, da Kulden ikke er saa skarp her som i Overhalden.

Mandfolkenes Landarbeide er for det meste at vedligeholde deres Sørenskaber og Baade. Vævning og Spinden er ei blant deres Kvinder af nogen Betydenhet. Deres Klædedragt seer ei meget pyntelig og fordelagtig ud. Udi de fleste Bønders Huse findes ei meget Reenlighed, da hos endeel Borde og Bænke ere beflækkede med Silde og Fiskeleverfedt som alt lugter ilde."

Frem til 1920 var det sjøen som var hovednæring. Men da fisket ble veldig dårlig dette året, måtte de legge om på næringslivet. Selv om fisket tok seg opp igjen, ga gårdsdriften små, men sikre inntekter. Jordbruket blir nå hovednæring og fisket en binæring. Fra nå av skjer det mye på kort tid, det blir drevet mye nybrottsarbeid. Nytt land blir pløyd og eldre vassjuk jord blir snudd og grøftet. Kunstgjødsel og grasfrø blir brukt, og avlingene øker jevnt og trutt. Det har spesielt i Salen vært tradisjoner for seterdrift, men det er ikke foretatt noen registrering av setervoller og seterhus i Fosnes. På Smineset og Lund ble det foretatt registrering av setrer på 1970-tallet. Det har også vært setring på Jøa, bl.a. Gjeset-setra. På Jøa hadde de dyrene i utmarka ved sommerfjøsene. Det var gårdskverner på flere gårder i kommunen, det finnes få rester igjen av disse i dag. Se vedlegg nr.2 for en oversikt over plasseringen av disse.

På 1920-tallet ble det etablert et traktorlag på Jøa, dette var den første og eldste maskinstasjonen for gårdbrukere i hele landet. Ettersom behovet for jordbruksmaskiner økte, og behovet ble større enn maskinparken greide å dekke, begynte gårdbrukerne å kjøpe seg eget utstyr. Det står i dag en garasje som ble brukt av Jøa maskinstasjon på Faksdalskorsen, dette ble tidligere omtalt som traktorkorsen.

4.2.1 Gårdsanlegg/gårdstun

Det har vært mange viktige gårdsanlegg i Fosnes. Et gårdsanlegg/gårdstun er et åpent sentralt samlingssted innenfor et gårdsbruk. Et tradisjonelt gårdstun kan være sammensatt av ett eller to våningshus, eldhus, stabbur, stall, ulike typer fjøs og låve. Badstue og smie er gjerne trukket litt unna på grunn av brannfaren. I Fosnes er det flere gårdsanlegg som har stor lokal verdi.

11 Det indre tunet på Seierstad gård, ukjent årstall. Foto: John Gansmo.

Et viktig gårdsanlegg er Seierstad. Dette var i sin tid et velkjent handelssted, og har nok vært kamplass i eldre tid. I 1787 kjøpte Gerhard William Schilliaas Seierstad gård. Dette var en stor gård som lenge drev med handel og gjestgiveri. Schillias var Namdalens største forretningsmann på den tiden, han drev med handel av korn, brennevin og jektefart med salg av fisk og sild. Han eide også flere egg-, dun- og fiskevær. Det eldste huset på gården, Seierstadlåna, er bygd omkring 1780. Dette var bygd som en kopi i miniatyr av Stiftsgården i Trondheim. Huset er i dag todelt, der den ene enden er omgjort en del mens den andre enden er forholdsvis original. Gården har en flott jordkjeller. Denne er i særklasse, da det ikke finnes så mange igjen i kommunen for øvrig. Jordkjellerne ble brukt til lagring av mat, og var et uvurderlig hjelpemiddel i en tid før kjøleskap og fryser.

12 Seierstad gård 2019. Foto: Jenny Pauline Slåttøy

13 Seierstad gård, ukjent årstall. Foto: John Gansmo.

Breksillan er en grensegård som ligger helt på grensen til Namsos kommune. Hovedhuset er fra 1849, det er 2 stabbur som sannsynlig er fra 1800-tallet og fjøset er fra 1950. Gården har hatt brygge, eldhus, gårdskvern og oppgangssag. Det finnes så vidt rester etter tuftene til gårdskverna, etter oppgangssaga er det pilarer som står igjen i sjøen og deler av turbinen ligger der enda.

14 Breksillan. Foto: Therese Danielsen.

Reppen gård har hovedbygning fra 1850, denne er påbygd på 1960-tallet. Huset har blitt flyttet på 3 ganger rundt om på gården, før det ble plassert der det er i dag. Tilhørende til huset er det 2 stabbur, ett eldhus, naust og seter. Det hørte også til en fjøs, men denne er revet.

15 Reppen gård, Stabbur, grue i masstu og hovedbygning. Foto Therese Danielsen.

Mo gård er nevnt i Aslaks Bolts "Jordebok" fra 1430-tallet, og skattene gården var pålagt da indikerer at gården var en av de største i hele distriktet. Den eksisterende hovedbygningen er fra 1861, den ble bygget som administrasjonsbygg for det nye sagbruket ved Moselva. Sagbruksdriften ble avviklet rundt 1871, og bygningen ble stående mer eller mindre ubrukt frem til engelske jegere og laksefiskere "oppdaget" denne delen av Namdalen på 1880-tallet. Gården blir den dag i dag benyttet av fiskere og jegere. Det ble drevet gårdsbruk her frem til 2000-tallet, det var også drevet med hesteavl. Det finnes så vidt synlige tufter etter en tennisbane som var i bruk før første verdenskrig, og det var en periode Fasanoppdrett på Heimen gård slik at gjestene på Mo gård kunne jakte fasan.

16 Mo gård, ukjent årstall.

17 Mo gård, 2015.

Saksen gård er en gammel gård og hadde frem til 1960-tallet fast bosetting. Det er flere gravhauger i området som indikerer at det har vært tidlig bosetting her. Den er nevnt for første gang i skattemanntallet i 1559, og har opp gjennom historien vært ett midtpunkt for skogsdriften i Salen. Frem til slutten av 1940-årene ble det drevet to gårder her, Øvergården og Ner'gården, disse to gårdene var delt allerede fra midten av 1600-tallet. Folketellinga fra 1865 viser at det bodde 44 mennesker på de to gårdene, dette var et resultat av den økte skogbruksvirksomheten i Salen. Våningshuset og stabburet er fra slutten på 1800-tallet.

18 Saksen gård, Salen.

19 Saksen gård, ukjent årstall.

Eiden gård ble nok ryddet som gårdsbruk mellom år 1000 og 1200, men den er først nevnt i skriftlig dokumentasjon omkring år 1310. Dette er trolig en av de eldste gårdene i Salen. Her som ellers i Salen kom skogbruket på midten av 1800-tallet til å ha stor betydning. Eiden gård fikk i den forbindelse en sentral betydning for skogsdriften som varte frem til slutten av 1960-tallet. Stort sett all trafikk til Saksa og videre innover fjellet til Elvdalen og Saksvatna, gikk via Eiden, det gjaldt også transporten til skogshusværene i området. Det ble avholdt kommune- og stortingsvalg for denne valgkretsen her på gården i sin tid. Gården ble fraflyttet i 1969, -og har etter dette vært brukt som husvære under jakt og fiske i området. Gården er veiløs, hovedhuset er fra 1800-tallet og er påbygd og modernisert i nyere tid.

20 Eiden gård. Foto: Nils Roger Duna.

21 Steingard på Brakstad. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

4.2.2 Steingarder

Bruken av steingarder har lange tradisjoner i Norge og er karakteristisk for det norske jordbrukslandskapet. Rydding av jordbruksland førte til mye stein og disse ble ofte brukt til å bygge steingarder. Steingardene markerte skillet mellom innmark og utmark og de var også grensegjerder mellom eiendommer. På Jøa har det vært steingarder flere steder, men de fleste av disse er nå fjernet. Det står igjen rester etter steingarder på bl.a. Brakstad og i Jønvika.

4.3 Skog og sagbrukshistorie

På Elvalandet og innover i Salen er det store skogbruksområder, og på Salsnes ble forløperen til Salsbruket tresliperi bygd. De store sammenhengende brenntorvmyrene var engang i tiden furuskoger blandet med bjørk. Mo – Salsnes med Salen er et av de største og rikeste skogdistrikter i Namdalen. Verdien på skogen ble stigende fra midten av 1800-tallet, og tømmerhogsten i Salen fikk et stort oppsving. På denne tiden ble det en voldsom befolkningsvekst i kommunen som følge av den økte tømmerhogsten. Ved folketellingen i 1875 var det registrert 300 personer kun i Salen. Det bodde folk på gårder man i dag så vidt kan se tuftene etter, og noen steder er tuftene kommet helt bort.

Inne i Storengan skulle de drive skogen i 3-4 vintre. Flere skogsarbeidere tok med seg hele familien og bosatte seg der, og det ble et lite tettsted inne i villmarka. I 1850-årene bodde det 40 – 50 mann der inne. Det var også en handelsmann som mente at det ga grunnlag for handel i Storengan. Han bygde, og fikk tilkjørt hestelass med nødvendige varer og brennevinskagger. Han åpnet ett lite utsalg og stedsnavnet "Kjøpmannsneset" vitner om dette.

22 Restene etter handelen i Storengan.

23 Arken, den flytende skogstua er her plassert på land. Foran sitter en plantegjeng.

4.3.1 Skogstuer

Med mer drift i Salens skoger, måtte det til flere skogstuer som kunne huse skogsarbeiderne. Det var kokker, kjørere, huggere, lauskarer og på vårparten fløtere. Boka "Minner fra Salen" av Asbjørn og Kåre Grongstad gir ett unikt innblikk i tiden det foregikk store hogster i Salens skoger. Fosnes historielag har fått utarbeidet ett hefte som omhandler skogsarbeiderminner

fra Salen, dette inneholder bl.a. historier fra flere skogskokker om dagliglivet i skogstua. Skogstuene var vanligvis bygd slik at stallen lå i en ende av stua og oppholdsrommet til folket i den andre enden. Det var som oftest ett stort rom der det skulle lages mat, tørkes klær, inntas måltid og der de sov. Stuene var laget av laftet tømmer og var enkle å sette opp og ta ned igjen, slik at de kunne flytte dem med seg etter hvert som skogsdriften gikk fremover.

Det fantes to skogstuer litt utenom det vanlige som er verdt å nevne. Den ene er "Tipperary-stu" i Storengan, som var plassert ved Lomtjønndals-bekken nord for Storengvatnet. Det var ei toetasjes skogstue, med stall i første etasje og oppholdsrom i andre etasje. Den første vinteren den var i bruk, var det 40 mann, 2 kokker og 4-5 hester som bodde der. Den var oppsatt i 1916 eller 1917, og var nok omkring 300kvm. Man kan i dag se spor etter tuftene fra denne. Skogstua ble revet, tømmeret fløyta ned til bygda og brukt til ett bolighus på Moen gård. Den andre skogstua er Arken, ei skogstue som var bygd på en flåte og ble flyttet rundt på Salvatnet etter behov. Den var i drift i mange år før den ble satt på land i Strømmen der den så ble brukt som vanlig skogstue.

Det finnes i dag flere skogstuer som er forholdsvis intakte, men få er fra før 1945. De fleste som står igjen brukes for det meste som fritidsbolig og noen få unntaksvis i forbindelse med skogbruk. Ei som står igjen i dag er skogstua i Hopan. Denne er basert på en flyttbar løsning og bygd av plank, dette var vanlig byggemåte i skogbruket fra slutten av 1940-tallet og frem til 1970-tallet.

4.3.2 Fløting

Alt tømmeret som ble hogd i Salen ble fløtt ned til Salsvatnet og slept utover vatnet til Salsnes, derfra ble det fløtt i Moselva og ned til sjøen. Fløting er en gammel kunst, og de som kunne bygge fløtingsdammer var ettertraktete arbeidsfolk. Det å bygge en god fløtingsdam krevde en egen lafteteknikk. Schønning (1774) skriver at *"i Namdalen fløyter de tømmer fra de vanskeligste steder ved hjelp av sprengdammer"*, det var allerede på den tiden vanlig med fløting i distriktet.

24 Tømmerfloke i Salmarksfossen.

Det er ikke foretatt noen registrering av fløtingsdammer og andre fløtingsinnretninger, men man vet at det ble bygd dammer mange steder i forbindelse med fløtinga. Det var dam på Råfjellet, denne finnes det tydelige spor etter i dag. Det er også rester etter dam ved øvre og nedre Demningsvatnet. I Damtjønna som renner ut i Sagelva er det også rester, dette var den nyeste dammen og her ble det for siste gang fløyta i 1967. Man kan også se rester etter en dam ved utløpet av Nedre Storengvatnet, restene vises her på elvebunnen.

4.3.3 Pelegarden på Salsnes

Pelegarden ble brukt for å samle tømmeret som ble fløytet ned fra Salvatnet. Det var lagt en bom på innsiden av pelegarden som samlet opp tømmeret før det ble soppa. Å soppe tømmer var å bunte sammen tømmer i passe store bunter med kjetting eller tau rundt, deretter ble disse buntene bundet sammen – etter hverandre, med slepvire for deretter å bli slept til videreforedling til Salsbruket eller Bangsund.

25 Pelegarden sett fra elva og utover sjøen. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

26 Pelegarden sett fra kaia og innover mot elva. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

4.3.4 Sagbruk, gårdssager

Før i tiden var det vanlig at det var mindre lokale bygdesager på gårdene som forsynte lokalsamfunnet med byggematerialer. I dag er det ikke så mange spor igjen etter de gamle sagene, men man vet at det har vært sagbruk på bl.a. Duun, Hende i Salen, Lund og i Dalavika. I Dalavika var det ei dampdrevet sag der man kan finne rester etter en kjel fra dampmaskina i dag. Man tror at den eldste saga i Namdalen var i Sagelva på Salsnes. Nede ved Salvatnet i Ambudalen var det ei oppgangssag. Det finnes ikke spor etter selve saga i dag, men nede på elvebunnen er det funnet flere planker som viser tydelige spor etter oppgangssaga.

På Mo ved utløpet av Moselva var det lenge sagbruksdrift. Allerede i 1720 er det skåret 950 bord på Mo sag, eier var oppsitteren på Mo, Kristen Eliassen. I 1860-årene ble ett nytt og stort sagbruk oppført, dette sagbruket var mer rettet mot eksport av trematerialer ut av distriktet og til eksport. Det er i dag tydelige ruiner etter dette sagbruket som ble nedlagt i 1871. Dette sagbruket var forløperen til Salsbruket tresliperi, som i dag ligger ved Opløfjorden i Nærøy kommune.

27 Sagbruket i Moselva, 1860 – 1871. Til høyre er bilder av restene etter sagbruket, disse bildene er tatt like ved elvebredden. Det er delvis veldig gjengrodd, men man kan tydelig se både murer og store fordypninger i terrenget. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

Det var også ei nyere sag ved Moselva, denne lå ved utløpet av Salvatnet og ble bygd på 1950-tallet. Saga var i drift frem til 1980-tallet. I dag finnes selve råbygget til saga igjen, men de resterende bygningene eksisterer ikke.

28 Rester etter det nyere sagbruket ved utløpet av Salvatnet. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

4.4 Ferdselsveier, samferdsel og infrastruktur

Fosnes kommune har ferdselsveier og infrastruktur både til lands og til vanns. Siden dette er en kystkommune har lendingsplassene vært viktige knutepunkt. Posten ble fraktet med båt, og det var faste postruter og postgårder. På Jøa var Letvik, senere Tranås, og Brakstad postgårder. På Brakstad hadde noen ansvar for å ro med posten over til Ramstad (Abelvær), mens fra Tranås rodde de over til Otterøya for videre postgang.

29 Postgårder og postruter, ca år 1700.

Dampskip og rutebåter gjorde etter hvert sitt inntog, fra 1853 var det et sammenhengende kysttrutenett fra Christiania til Vadsø. Kaiene ble viktige møtesteder der varer ble lastet og losset, og menneskene reiste ut eller kom hjem. Båtanløpene var en viktig del av infrastrukturen før veiene ble utbygd. Det har vært båtanløp på Faksdal, Fosnesvågen, Seierstad, Jønvika og Hestvika. "Herlaug" var det første dampskipet i distriktet, og hun ble satt i trafikk i 1891. I 1902 ble "Rollaug" satt i drift, og "Folla" i 1909. Fra midten av 1950-tallet ble de gamle dampskipene erstattet av nye motorbåter.

Ferjesambandet Seierstad – Ølhammeren ble åpnet i 1989, før dette gikk ferja inn til Breksillan, og før dette igjen gikk den til Varpneset. Ferja fra Seierstad til fastlandet har hatt flere ulike anløp på fastlandet. Veien til Breksillan kom i 1980, det var da ferje over det som i dag er Nordsundbrua. Nordsundbrua ble åpnet før jul i 1987 som siste del av kystriksveien mellom Namsos og Nærøy.

Salvatnet var hovedveien til de som bodde i Salen, både sommer og vinter, foruten den tiden på våren og høsten da vannet var utrygt før isen hadde gått eller lagt seg. I denne perioden måtte de gå langs land eller over fjellene. Salvatnet er Europas nest dypeste innsjø med en dybde på 482m. Salvatnet hadde fast rutebåt etter 2.verdenskrig, Salvassruta var ei kommunal båtrute og var i drift til rundt 1970-tallet. Det har vært flere ulike båter som har betjent denne ruta.

Botnveien er den gamle ferdselsåra mellom Salsnes og Kjeldbotnet, det er trolig den eldste offentlige veien i Fosnes kommune på 6,5km. Veien var delt inn i roder og de ulike gårdene og oppsittere i området hadde vedlikeholdsansvar for hver sine roder. De gamle stikkrennene er murt av naturstein, og de står like fine og funksjonelle i dag. Dette var ferdselsåren mellom Nordsunda og Mo og Salsnes.

30 Kart som viser traseen til Botnveien.

31 Stikkrenne. Foto Oddbjørn Guldvik.

32 Det var grundig arbeid som var gjort på Botnveien, her vises partier slik det ser ut idag. Foto: Nils Roger Duna.

Fra Sommerschildts kart fra 1750 (vedlegg 1) kan man se at det var vei fra Tranås, til Hov, videre forbi Brakstad og til Fosnes kirke. Veien fra Brakstad og til Fosnes kalles Nordveien. Denne ble brukt bl.a. som kirkevei, når de skulle til kirka på Fosnes. Det var da vanlig at de hadde med seg finklær som de byttet til underveis på turen når de nærmet seg kirka, sannsynligvis gjorde de dette når de kom til "Kvilbakkan". Deler av denne veien i dag er traktorvei, men det som er sti går på den gamle Nordvegen.

4.5 Industri, næring og samfunn

Industri og næring i Fosnes er nært knyttet opp mot fiske, jordbruk og skogbruk, disse har blitt behandlet hver for seg tidligere i denne planen. I Fosnes kommune har det også vært flere ulike typer industri, det har blant annet vært Jøen – Salsnes telefonsamlag, lakseslakteri og flere små snekkerverksteder. I Kvernвика der Lerøy nå har smoltanlegg, har det tidligere vært kvern og snekkerverksted. Her ble det produsert møbler, inventar, vinduer og kirkebenker. Kirkebenkene i Salsnes kapellet er produsert her. Snekkerverkstedet var i drift frem til 1950-1960-tallet.

På selve Jøa har det vært samvirkelag siden 1947, det har vært utsalg både på Seierstad og Dun og det er det fortsatt i dag. Faksdal og Seierstad var handelssteder. På Salsnes har det vært flere butikkutsalg, etter krigen var det 3 butikker. Skogsdriften krevde mye varer og det var skogformannen som fordelte innkjøpene mellom butikkene slik at det ble likt fordelt. I dag er det ingen butikker igjen.

4.5.1 Meieri

Det ble i juni 1897 startet meieri på Duun som skulle baseres på smørproduksjon. Meieriet ble drevet for hånd frem til første verdenskrig, da det ble anskaffet bensinmotor. Det ble brukt både ved og torv som brensel ved meieriet. Meieriet var i drift frem til 1973. I perioden 1898 – 1915 var det også et meieri i drift på Seierstad. Man hadde meieristaller til hestene slik at de hadde oppstallingsplasser når de fraktet melka dit. På Dun var det en stor potetkoker, bøndene tok med seg poteter som de kunne koke på restvarmen fra meieriet. De kokte potene ble brukt som fôr til husdyrene. I dag finnes det ingen rester igjen etter noen av meieriene.

33 Dun meieri 1939.

34 Anton og reven. Foto: Anlaug Skjærvik.

4.5.2 Pelsdyr

Tidlig på 1930-tallet ble det startet opp med pelsdyroppdrett på Jøa.

I 1936 startet Anton Skjærvik med sølvrev og den første tispå ble kjøpt for 500,-. Det var flere som startet med rev i den påfølgende perioden, og det ble avlet på både blårev og sølvrev. Det ble bygd rev-skur på gårdene, og hos Anton Skjærvik hadde hvert skur en

løpegård. Det var en "lyre" fra skuret og ut i løpegården, slik at revene kunne være ute når de ville. Det ble avlet på rev i bl.a. Holvika, Myrvang, Kråkvikmoen og Lauvhaugen. De fleste av disse sluttet med rev etter krigen.

Utover 1970- og 1980-tallet var det igjen flere som startet med pelsdyroppdrett som attåtnæring. Det ble drevet oppdrett på både rev og mink. De fleste sluttet rundt 2000-tallet. I dag finnes det rester etter to anlegg; i Skjærvika og på Bergum.

4.5.3 Torvindustri-anlegg på Skjærvikkorsen

Under den første verdenskrig var det mangel på bl.a. brensel. Importen av olje og kull ble stanset, og man måtte begynne å lete etter brensel innen i landet. I denne tiden ble Namdal Brændtorvfabrikk startet. På Jøa er det i alt 5000 dekar sammenhengende brenntorvmyrer. Det ble kjøpt inn torvmaskiner, til drivkraft ble det brukt noen brukte lokomobiler. Fire brakker for arbeidsfolk, disponentbolig, smie og bolig for smed, lagerhus og kai ble bygd. Fabrikken ble nedlagt i 1921, men en periode under andre verdenskrig ble det igjen stukket torv her. Det gikk en jernbanetrase fra torvmyrene og ned til fjorden og kaia, som ble brukt for å frakt torva med. Det er i dag få fysiske spor igjen etter denne driften, men det er lagt opp torvhauger til tørk for å illustrere hvordan tørkingen foregikk.

35 Tørking av torv. Foto: Stine Bjørntvedt.

4.5.4 Administrasjon, skoler og aldersheim

Det er en del bygninger knyttet til administrasjon, kultur og idrett. Flere av disse er nyere tids arkitektur og de er like viktige for ettertiden som de gamle kulturminnene.

Dagens kommunehus var tidligere e-verksbygning som ble bygd på 1980-tallet. E-verket hadde butikk i det som nå er kommunestyresalen. Kommunen hadde på denne tiden kontor i kjelleren på samfunnshuset. På samfunnshuset har det også vært bibliotek, vaktmester, regnskapskontor og kulturskole.

36 Dagens kommunehus, tidligere E-verksbygning. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

37 Leilighetsbygg i dag, har tidligere vært aldersheim og kommunehus. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

Bygget som nå er leiligheter som ligger ved e-verkshuset har tidligere vært både aldersheim og kommunehus. Det ble opprinnelig bygd som aldersheim på 1950-tallet, og da den nye aldersheimen ble ferdig i 1984 ble den omgjort til kommunehus. Kommuneadministrasjonen flyttet da fra samfunnshuset og hit, her holdt de til i flere år før de flyttet til e-verkshuset. I 2018 ble den gamle aldersheimen totalrenovert og omgjort til leiligheter.

I Fosnes kommune var det som på mange andre plasser omgangsskole lenge. Inne i Salen var Leisåk omgangsskolested. Her var det skole frem til 1938/1939, og elevene måtte etter dette til Salsnes eller Salsbruket på skole.

Det har vært flere skolebygninger i kommunen. Fosnes er en stor kommune arealmessig, skoleveien kunne være lang og det var derfor flere små grendeskoler.

- Jøa skole, den eneste skolen som er i drift i dag
- Dun skole
- Salsnes skole
- Skjærvik skole
- Briksillan skole
- Nufsfjorden skole, som også var tegnet av fylkesarkitekt Fasting
- Seierstad skole, her var det butikk i den ene enden og skole i 2.etasje.

38 Salsnes skole, Salsnes barnehage til høyre i bildet. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

Salsnes skole, bygd i 1953, ble brukt både som skole og aldersheim. Den var opprinnelig bygd som internatskole, slik at elevene kunne bo på skolen. Dette ble etter hvert omgjort slik at det ble aldersheim i 2.etasje og skole i 1.etasje.

Aldersheimen var i bruk fra 1972/1973 og til 1988, skolen ble nedlagt høsten 2019. Det er fortsatt barnehage i den eldste bygningen.

4.5.5 Forsamlingshus

Det finnes flere forsamlingshus i kommunen, kommunen har hatt mange aktive lag og foreninger. Forsamlingshusene er viktige møtepunkt for lokalbefolkningen, og de blir brukt til både festligheter, møtevirksomhet og sosial omgang.

Det var samfunnshus bl.a. på Plassen (Elvalandet), Stein og Åsly. Samfunnshuset på Plassen og Åsly er bygd opp av tyskerbrakker og er enda i bruk i dag. Jøa samfunnshus står på Dun, dette er tegnet av fylkesarkitekt i Nord-Trøndelag, Georg Fasting, fasaden er bygd om i senere tid. På Salsnes er det Mo og Salsnes forsamlingshus som brukes i dag. Samfunnshuset som sto på Stein er revet.

39 Jøa samfunnshus, skolen skimtes såvidt i bakgrunnen. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

40 Mo og Salsnes forsamlingshus. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

Det var også 2 bedehus på Jøa, disse var satt opp før forsamlingshusenes tid, og kan i så måte betegnes som de første forsamlingshusene. Dun bedehus ble brukt i tiden før den nye kirka på Dun ble bygd (fra 1944 – 1949), og det var ett bedehus på Bergum som ikke er i bruk i dag.

41 Dun bedehus. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

42 Fyret, det nye flerbrukshuset på Jøa. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

Fyret er det nye flerbrukshuset på Jøa. Det inneholder skytebane, møterom med tekjøkken i tilknytning til skytebanen, svømmebasseng, stor sal, kjøkken, foaje og bibliotek. Dette er bygdas nye sosiale møteplass med mange aktiviteter året rundt. Det er lokalisert vis a vis bygdemuseet på Museumshaugen på Stein, og er i tilknytning til skolen og barnehagen.

4.5.6 Lag og foreninger

Det har vært og er mange lag og foreninger i Fosnes, det er ikke så mange av disse som har etterlatt fysiske spor. Skytterhuset er et av de fysiske sporene, her står det i dag et eldre hus og et nyere hus. Som nevnt ovenfor så er det også blitt en ny innendørs skytebane i flerbrukshuset Fyret.

43 Skytterlagshusene. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

44 M/K Straumingen.

Jøa kystlaget ble stiftet i 2008 og har som formål å ta vare på kystkultur og dens historie. Dette er viktige løse kulturminner og immateriell kulturarv. Lagets målsetning er vern gjennom bruk, og hovedaktiviteten er bruk og vedlikehold av lagets båter.

Salsnes jeger og fiskeforening har to hytter de disponerer. Den ene er ei gammel skogstue som står på Råfjellet, den andre er ei gamle som står på Seiertuva. Begge disse hyttene er i bruk i dag, hovedsakelig i forbindelse med jakt og fiske.

4.5.7 Kultur

Olav Duuns barndomsheim er restaurert og delvis innrettet som det var mens dikteren bodde der i hans barndomsår. Dette er et viktig sted for formidling etter arven fra Olav Duun og Duun-stevnet finner sted her annethvert år.

Bygdemuseet ble stiftet i 1978, det er lokalisert på Museumshaugen på Stein på Jøa, like ved det nye flerbrukshuset Fyret. Det er flere bygninger som skaper et tun, og her finnes både eldre og nyere gjenstander. Tunet består av ei skolestue som kommer fra gården Fosnes(1880-tallet), et bolighus fra Stein (1700-tallet), et stabbur fra Holvika (ca.1800-tallet)

og ei vognbu som er et nybygg (1983). Dette er et viktig friluftsområde og møteplass som brukes både sommer og vinter av lokalbefolkningen. Det er Fosnes kommune som eier museet og området rundt.

45 Fosnes bydemuseum. Foto: Jenny Pauline Slåttøy

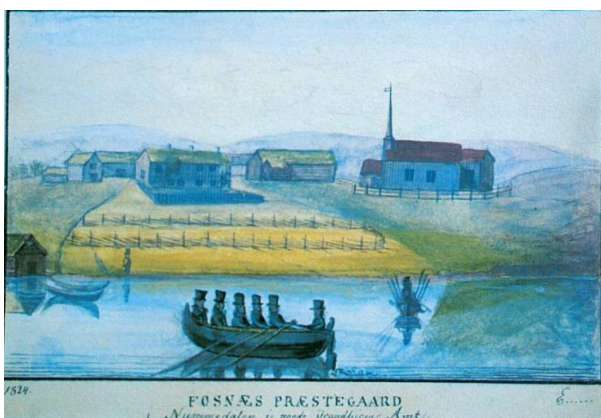
46 Olav Duuns barndomsheim. Copyright Olav Duun stiftinga.

4.6 Kirker, kirkesteder med mere

«Alle kirker bygget mellom 1650 og 1850 er listeførte. I tillegg er en rekke kirker bygget etter 1850 også listeførte. At en kirke er listeført, innebærer at den er definert som verneverdig og har nasjonal verdi. Det betyr at de skal behandles med like stor respekt som fredete kirker.»
«Saker som angår endringer i og ved listeførte kirker skal sendes til Riksantikvaren for uttalelse. Det vil si at Riksantikvaren skal gi faglige råd om endringer av og ved kirken og om istandsettings- og vedlikeholdstiltak, men det er biskopen som fatter endelig vedtak etter kirkeloven. Kirkelig fellesråd sender søknad via biskopen til Riksantikvaren.»
«Nye tiltak i listeførte kirkers nærområder (innenfor 60-meterssonen i spredtbygde områder) skal behandles av fylkeskommunen. Ved varsel om oppstart av arealplaner, ved offentlig ettersyn og i byggesaker, skal fylkeskommunen vurdere planens innvirkning på kirken og dens omgivelser med hensyn til kulturminneinteresser.»
Kilde: Riksantikvaren

4.6.1 Fosnes kirke, Fosnes kapell og Fosnes prestegård

Kirkegården, kapellet og prestegården utgjør et rikt kulturmiljø. Prestegården er nok en av de eldste i distriktet og det er mange spor rundt gården som kan dateres helt tilbake til førreformatorsk tid. Det er registrert spor etter ett gårdsanlegg og mange gravhauger, deriblant en båtgrav.

Kirkene og kirkestedene var ofte plassert slik at de var lett tilgjengelig for folk flest og langs ferdselsårene. I Fosnes betydde dette at kirka lå ved sjøen, og den eldste kirka i Fosnes var i Fosnesvågen. Fra gammelt av het det Folsknarnes, Folskn er det oldnorske ordet for ly eller gjemme. Fosnesvågen ligger slik til at det var et fint skjulested mot forfølgere, vågen skjærer inn fra øst og er ei god havn.

Første gangen Fosnes kirke er nevnt er i 1254. Dette var ei langkirke, bygd av trevirke med en gravkjeller under gulvet. Dette var den eldste kirka i Ytter-Namdalen etter Nærøykirka.

42 Til venstre tegning av Fosnes Prestegård 1824, til høyre fotografi av Fosnes Prestegård Foto: Åge Ivar Dille.

Kirka på Fosnes brente ned tre ganger, og i 1930 ble det reist en 4 meter høy minnestein på stedet der alteret sto i den gamle kirka. Det er i dag et lite kapell ved Fosnes gamle kirkegård.

Det har vært prestegård på Fosnes fra ca.1600 – 1851 og våningshuset er fra 1650. Prestegården ligger like over veien fra kirkegården og kapellet. Denne gården har et unikt tun som det finnes få av i kommunen for øvrig. Det er to bolighus på gården, et stort fjøs som er bygd på i flere omganger, to stabbur, et eldhus, en brønn og et naust. Tunet har høy verneverdi og mange flotte elementer.

48 Oversiktsbilde over Fosnes prestegård. Foto Åge Ivar Dille

4.6.2 Dun kirke

I 1899 ble det bygd ei ny kirke på Dun, denne ble plassert midt på øya. Behovet for å kunne nå kirken til sjøs var ikke lenger en faktor i planleggingen av hvor den skulle ligge. Denne brant ned i 1944, og i 1949 ble den kirka som står i dag bygget. Dagens kirke er ei tradisjonell langkirke bygd i trevirke.

4.6.3 Salen kapell

I Salen ble det reist et kapell på Salen i 1899, samtidig som kirken på Dun ble bygget. Dette kapellet ble også rammet av et lynnedslag og brant ned til grunnen 22.juli 1948. Et nytt kapell ble bygget i tre og oppført i 1953 og det er det kapellet som står i dag. Dette er også ei tradisjonell langkirke bygd i trevirke. Det som er litt spesielt med dette kapellet, er at det er vrangsnudd. Vanligvis skal koret stå mot øst, men her så står det mot vest. Den gamle kirka som brant ned i 1948 sto også vendt samme veien.

49 Dun kirke.

50 Salen kapell.

4.7 Samiske kulturminner

I kommunen er det ikke registrert så mange samiske kulturminner, men alle samiske kulturminner fra år 1917 eller eldre, er automatisk fredet. Det er sannsynlig at det finnes flere samiske kulturminner, men registreringer av disse må gjøres i sammenheng med det samiske miljøet.

Samiske kulturminner er spor etter samisk bruk og tilstedeværelse i landskapet. Det kan for eksempel være gammetufter, ildsteder, hus, stabbur eller kirkegårder. Grensen mellom natur og kultur er ofte flytende, for samene kan rene naturformasjoner også være kulturminner -for eksempel naturlagde hellere eller flyttblokker i terrenget som har vært i bruk som offersteder. Hellige fjell og innsjøer, lekeplasser for barn og muntlige fortellinger/tradisjoner og joik knyttet til bestemte plasser kan også være kulturminner.

Lundvassdalen er en grønn og frodig dal, som mest sannsynlig nok har vært utnyttet intensivt som reinbeite. I området her er det funnet hellere, som ga ly for natten, og fangstlokaliteter som vitner om spor etter samisk virksomhet. Det finnes også tradisjon på at det skal ha vært et såkalt ættestup(offerplass) i området, dette var en plass der det visstnok ble utført "aktiv dødshjelp".

Det har fra gammelt av vært drevet med tamrein i Salområdet. Dette området har tilhørt Vestre Namdal Reinbeitedistrikt.

Den naturlige trekkleia for rein utover mot kysten går gjennom Salsnes og Smineset. Utover Smineset er det funnet mange fangstgroper, og også områder med flere steinsettinger. I tilknytning til den ene ringen ligger også ei sannsynlig samisk flatmarksgrav. Ved Kvernvikvatnet i Kvernвика ligger det en stein i vannkanten som kalles "Finnsteinen", det er også andre områder i nærheten som kan knyttes til samer, for eksempel Finnhøttedalen og Finnberga.

4.8 Den eldste tida –spor fra fortiden

Alle kulturminner fra før 1537 er automatisk fredete kulturminner. Selv om kommunen ikke har forvaltningsrett over de automatisk fredete kulturminnene, er dette viktige spor etter aktivitet i forhistorisk tid og bør derfor være av interesse for kommunen i flere sammenhenger. Forhistoriske kulturminner kan være verdifulle ressurser både pedagogisk og i næringsøyemed, som potensielle turistattraksjoner. Formidling og tilrettelegging av slike kulturminner i landskapet kan øke kvaliteten i friluftsliv og naturopplevelser for innbyggere og tilreisende.

De kulturminnene det er flest av fra forhistorisk tid, stammer fra perioden jernalder, ca 500 f.kr – 1000 e.kr. Hovedtypen fornminner fra Fosnes er løsfunn og boplassfunn fra steinalderen (skiferpiler, skiferspydspisser, skiferkniver), gravfunn fra jernalderen (sittegrav, båtgraver, gravhauger, gravrøyser) til nyere tid og fiskesøkker fra tidligste tider opp til nyere tid.

På Jøa er det registrert hele 336 gravanlegg fra yngre jernalder, derav 196 er gravhauger. Det er spesielt mange gravanlegg på vestsiden av øya, trolig grunnet gode jordbruksforhold, gode havner og fordi kystleia går forbi akkurat der. Det er også funnet ei båtgrav fra jernalderen ved Fosnes prestegård, dette er ei grav med mange funn som tyder på at dette har vært en storbonde. Selve båten er anslått til å være omtrent 14m.

Det er registrert flere fangstanlegg og dyregraver i tillegg til gravrøyser, gravfelt og gravhauger fra førreformatorisk tid både på Jøa og på Salsnes. Det er registrert en bygdeborg på Jøa på Vesterfjellet og en på Fjæringen.

På Vardfjellet ved Gjeset er det en varde som var en del av varslingsystemet i gamle dager, denne ble brukt over lengre tid. I nærheten av varden finnes det avtrykk som vitner om at det har stått ei bu/tømra bygning her. Denne varden er automatisk fredet. En varde er steinkonstruksjoner som er plassert høyt i terrenget, gjerne som grensemerke eller veimerke.

Ved Nordsjøen på Salsnes er det en kultursti som går gjennom verna kystgranskog, der det er flere gravhauger langs stien. Denne er på ca 3km.

I 1995 ble det opparbeidet fornminnesti på Smineset. Det er i dag i Nærøy kommune, men vil fra nyttår komme med i Nye Namsos kommune. Stien er ca 1,8km lang, hele området bærer preg av gammel bosetting. Langs denne stien kan man se flere gravhauger, boplasser, gårdshaug, rester fra jernvinneanlegg,

51 Fornminnesti på Smineset. Copyright: Lund grendelag.

bautasteiner og ei gammel nausttomt. Stien er fint opparbeidet med informasjonsskilt og holdes ved like av grendelag og grunneiere. I nærheten er det også funnet en bygdeborg fra år 500 f.kr., en kavlvveg som går til Salvatnet og et båtfunn i kavlvegen. Dette området har fått verdi A, svært viktig, i Nærøy kommune sin kartlegging over friluftsområder.

4.8.1 Salsnessteinen

På gården Reppa på Salsnes er det funnet en stor helleristningsstein. Ristningene finnes på en stor steinblokk som kom for dagen ved nydyrking. Steinen skulle egentlig sprenges og fjernes, men heldigvis ble figurene oppdaget og steinen flyttet. Dessverre ble steinen noe skadd under flyttingen, og det løsnet en blokk av den. Det er 9 helleristningsfigurer, 7 hvalfigurer (niser), 1 fiskefigur (kveite) og 1 elgfigur. Helleristningene er datert til steinalder/bronsealder. Steinen ble behandlet med sprit og tildekket i 2018 for å bli kvitt mose og andre vekster som er med på å forvitte helleristningene. Den skal være tildekt i ett par år før den igjen kommer frem for dagen.

52 Salsnessteinen. Foto: Kari Nielsen Thorsen.

53 Sittegravene i Sandvika. Slik ble noen av skjellettene funnet.

4.8.2 Sittegraver i Sandvika.

Denne gravskikken er begrenset til noen ytterst få steder i Norden, og det er ikke funnet flere slike i Norge. I forbindelse med en utgraving i 1963 – 66 fant man et gravfelt med 24 graver på Jøa, fem av disse gravene inneholdt skjeletter som man med sikkerhet kunne konstatere at var plassert i en sittende stilling. I de fem urørte gravene ble det funnet gravgods av varierende karakter. Den grava som var rikest utstyrt tilhørte en kvinne og der fant man 59 perler. Det ble også funnet fingerring og armrings i bronse, bronsespenner og beinkam. Studier av gravgodset viser at dette gravfeltet sannsynligvis var i bruk mellom 650 – 1000 e.Kr. Disse gravene er både vanlige og spesielle. Gravgodset som er funnet var vanlig i regionen, og ubrente graver var også vanlig i yngre jernalder i Namdalen. Det som er spesielt er sittestillingen, aske og skjørbrente steiner i graven, og mangel av våpen. Det er også spesielt at gravfeltet har vært i bruk over så lang tid som ca 300 år.

4.9 Kulturmiljø

Begrepet kulturmiljø kom inn i kulturminneloven i 1992. Kulturmiljø kan en finne både i byer og tettsteder, i jordbrukslandskap og i skog og utmark. Eksempel på dette kan være et byområde, ei setergrend, et fiskevær eller et industriområde med fabrikker og bosetning. Naturelementer med kulturhistorisk verdi kan også være del av et kulturmiljø. Det er den totale kulturhistoriske verdien av miljøet mer enn enkeltobjektene i seg selv, som kan være avgjørende for om en finner et slikt miljø vernverdig.

I Fosnes kommune er det flere områder som åpenbart kan grense opp mot det som kulturminneloven definerer som et kulturmiljø. Det finnes ulike typer kulturmiljø, som for eksempel handels- og bryggemiljø som Seierstad, Brakstad og Faksdal, gårdstun som Mo gård og prestegården på Fosnes i tilknytning til Fosnes kapell og kirkegård. I området rundt prestegården er det gravhauger fra forhistorisk tid og det har vært ferdsel her i uminnelige tider.

En annen type kulturmiljø med primært automatiske fredete kulturmiljø er Tranås og Hov. Disse har også en tidsdybde og inneholder både eldre og nyere kulturminner. I dag er ett av de mest aktive kulturmiljøene på Jøa området rundt det nye flerbrukshuset Fyret, bygdemuseet og skolen. Dette er primært nyere tids kulturminner som alle er i daglig bruk, og området er et veldig viktig møtepunkt for lokalbefolkningen.

4.9.1 Tranås

På Tranås har det nok vært bosetning i minst 2000 år og terrenget viser tydelig spor etter menneskelig aktivitet i form av tufter og gravhauger. Det er funnet rester etter bebyggelse fra omkring år 400, og mest sannsynlig så er bosetningen eldre enn det. Tuftene viser et 50m langt stolpehus (langhus) og det ligger flere gravhauger i området. Det at stolpehuset var så langt som 50m vitner om at det var en stor og viktig gård etter datidens målestokk.

54 Jernaldergården Tranås. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

Jan Tranås har fått rekonstruert et langhus fra jernalderen på området. Dette huset måler 27 meter og er bygd i stein, tømmer og torv. Man vet ikke helt hvordan disse husene så ut og

det finnes ingen skriftlige kilder, så referansene er noe usikre. Området er i dag en viktig sosial samlingsplass og det nye langhuset er ett viktig kulturminne av nyere dato.

4.9.2 Hov og Hovsjøen

På gården Hov er det registrert 125 gravanlegg. Gårdsnavnet Hov stammer fra norrønt *Hof* og blir satt i sammenheng med den hedenske type gudshus kalt hov. Ved Hovsjøen er det mange gravhauger, både langhauger og rundhauger. Gården Hov ligger for øvrig ved der sittegravene, som tidligere er omtalt, ble funnet. Området blir holdt ved like ved beiting i dag.

4.9.3 Rakkavika

Dette er et naturskjønt område som er tilrettelagt for friluftsliv og fiske. Her er det 1200m med gruslagt sti som er tilrettelagt for rullestol, barnevogn, gående eller syklende. Det er flere rasteplasser med grillsteder, benker og bord. Stien har et utkikkspunkt med flott utsikt over storhavet Folla. Området har både strand, svaberg og fiskebrygge. Dette er ett populært utfartsområde hele året, både for turister og lokalbefolkningen.

55 Informasjonsskilt ved Rakkavika. Foto: Jenny Pauline Slåttøy.

5. Forslag til tiltak

En viktig del av enhver kulturminneplan vil være listen over tiltak som skal gjennomføres for å løfte frem utvalgte kulturminner. Det er kommunene selv som må gjennomgå og forplikte seg til tiltakene, og det er derfor opp til Nye Namsos kommune å gjøre dette.

Følgende forslag er basert på råd fra arbeidsgruppa, museumsansatte og andre interessegrupper, og er ikke i prioritert rekkefølge.

Tiltak:

- Utarbeide en fartøyoversikt over verneverdige båter og fartøyer med lokal tilknytning. Det må arbeides for at flere flytende kulturminner kommer med på Riksantikvarens verneliste.
- Fagkyndige båtbyggere bør registrere maler og verktøy fra lokale båtbyggere.
- Handlingsbåren kompetanse og håndverkere med slik kompetanse i kommunen bør registreres og kommunen bør støtte utviklingen av denne kompetansen.
- Registrere steingarder.
- Sette opp informasjonsskilt om pelegarden og restene etter sagbruket på Mo på Salsnes. Sett i kombinasjon med restene etter sagbruket på Mo kan dette bli en fin kultursti med mye sagbrukshistorie fra Salen.
- Registrere og kartfeste fløtningsdammer. I samarbeid med Fosnes historielag bør alle rester etter fløtningsdammer kartfestes.
- En mindre fløtningsdam bør restaureres og brukes til pedagogisk opplegg for skoleklasser og andre interesserte. Man kan på denne måten vise frem historien om skogens betydning for spesielt Salsnes. Det foreslås Damtjønna som renner ut i Sagelva. Dette er den nyeste fløtningsdammen i området og den ble brukt frem til 1967.
- Registrere og kartfeste skogstuer.
- Registrering og kartfeste bygdesager.
- Registrering og kartfeste setrer.
- Sette opp skilt/markering ved der meieriet på Dun stod, med kort informasjon om meieriet.
- Oppdatere skiltene ved torvindustri-anlegget og rydde traseèn der jernbanen gikk slik at det blir en fin sti.
- Finne og registrere flere samiske kulturminner i samarbeid med den samiske næringen.
- Tilrettelegging og skilting i forbindelse med Salsnessteinen. Fornminner er automatisk fredede kulturminner og forvaltes av Riksantikvaren. Kommunen har derfor ingen forvaltningsrett over disse kulturminnene. Imidlertid er dette viktige spor etter aktivitet i kommunen i forhistorisk tid og bør derfor være av interesse for

kommunen i flere sammenhenger, både pedagogisk og i næringsøyemed, som potensielle turistattraksjoner.

- Registrere alle kulturminner som er nevnt i planen i kulturminnesøk.no.
- Den immaterielle kulturarven i kommunen er svært viktig og har stor egenverdi. Immaterielle kulturminner bør kartlegges, slik som for eksempel mattradisjoner, husflid, seglmaking og båtbygging. Den handlingsbårne kunnskapen er også viktig for å vedlikeholde og restaurere faste kulturminner.

6. Kilder og litteratur

Båtgraven på Jøa i Namdal av Per Fett. Det kgl norske videnskabers selskabs skrifter 1936, nr.3.

Heftet "Fornminner og arkeologi" fra Fosnes Kommune.

Fosnes historielag, meldingsblad nr.2

Minner fra Salen. Asbjørn og Kåre Grongstad, 1997

Namdalens historie 1600 – 1837. Per R. Christiansen.

Norges bebyggelse, Nordlige seksjon Herredsbindet for Nord-Trøndelag Nordre del, 1958.

Postbønder og postgårder i Nummedals Fogderi 1663 – 1804. Haakon Olsen.

Årbok for Namdalen 1972

Årbok for Namdalen 1973-1975

Årbok for Namdalen 1980

<https://botnanhistorielag.no/kategori/ukens-bilde/page/12/>

http://lager.biofokus.no/omraadebeskrivelser/Frivilligvern2015_Storengvatna.pdf

https://lokalhistoriewiki.no/wiki/J%C3%B8a_kystlag

<https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Kyst->

[og_lokalfart_under_unionstiden_med_Sverige#Sammenhengende_kystrutenett](#)

<https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2017-12-15-2088>

<https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/95/thesis.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

https://no.wikipedia.org/wiki/Ferjesambandet_Varpnes%E2%80%93Vikan%E2%80%93Seierstad

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/23045/MasteroppgavexixArkeologixAstridH.xBjxrloxVxrx2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

<https://snl.no/Fosnes>

<https://ut.no/turforslag/116670/botnveien-gammel-ferdselsare>

<https://utmarkscompagniet.no/utmarksgardene/hende-gard-opplevelsesgarden/>

<https://utmarkscompagniet.no/utmarksgardene/saksen-gard-en-historisk-utmarksgard/>

<https://utmarkscompagniet.no/utmarksgardene/eiden-gard-villmarksgarden/>

[https://www.academia.edu/32477305/M. Mokkelbost 2012 De ble begravd sittende. Et unikt g](https://www.academia.edu/32477305/M._Mokkelbost_2012_De_ble_begravd_sittende._Et_unikt_g_ravfelt_i_Sandvika_ved_Nord-)

[ravfelt_i_Sandvika_ved_Nord-](#)

[Tr%C3%B8ndelags_kyst._I_O._Hemmendorff_red._M%C3%A4nniskor_i_vikingatidens_Mittnorden.](#)

[F%C3%B6redrag_vid_de_Mittnordiska_Arkeologidagarna_i_%C3%96stersund_2010._%C3%96stersu](#)

[nd_J%C3%A4mtli_F%C3%B6relag](#)
<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/23045/MasteroppgavexixArkeologixAstridH.xBjxrloxVxrx2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

<https://www.immateriekkulturarv.no/bidrag/tradisjonell-klinkbygging/>

[https://www.kulturminnesok.no/minne?queryString=https://data.kulturminne.no/askeladden/lokali](https://www.kulturminnesok.no/minne?queryString=https://data.kulturminne.no/askeladden/lokali/tet/26256)

<https://www.miljolare.no/tema/kulturminner/artikler/samiske.php>

<https://www.sametinget.no/Tjenester/Miljoe-areal-og-kulturvern#section-Kulturminner>

<http://www.sor-gjaeslingan.no/>

https://www.tfb.no/db/trondheimturistforening/3_9_20090717_140244.pdf

<https://www.visitnorway.no/listings/brakstad-hamn/182217/>

7. Bildehenvisning

16. https://kulturminnebilder.ra.no/fotoweb/archives/5009-G%C3%A5rdsanlegg/RA1_INDEKS/RA1/Topnummer/T387_01/T387_01_0004.tif.info
17. <https://collettlodge.no/garden/>
18. <https://utmarkscompagniet.no/utmarksgardene/saksen-gard-en-historisk-utmarksgard/>
19. <http://jaktogfiskeno.triimedia.no/wp-content/uploads/2016/01/Produktark-Saksen-Gård-2011.pdf>
22. Minner fra Salen, Asbjørn og Kåre Grongstad, 1997.
23. Minner fra Salen, Asbjørn og Kåre Grongstad, 1997.
24. Minner fra Salen, Asbjørn og Kåre Grongstad, 1997.
27. <https://collett.no/selskapet/historien/>
29. Postbønder og postgårder i Nummedals Fogderi 1663 – 1804. Haakon Olsen
30. <https://ut.no/turforslag/116670/botnveien-gammel-ferdselsare>
33. Meieribruket i Namdalen. Sigve Erland, 1996.
44. http://www.joakystlag.no/text1_45.html
51. https://www.trondelag.com/attraksjoner/Fornminnesti_pa_Smineset/1387524/
53. [https://www.academia.edu/555845/M. Mokkelbost 2007 Sittegravbyggerne i Sandvika. En arkeologisk analyse av en lokal tradisjon i yngre jernalder p%C3%A5 %C3%B8ya J%C3%B8a i Ytre Namdal Mastergradsoppgave NTNU](https://www.academia.edu/555845/M._Mokkelbost_2007_Sittegravbyggerne_i_Sandvika._En_arkeologisk_analyse_av_en_lokal_tradisjon_i_yngre_jernalder_p%C3%A5_%C3%B8ya_J%C3%B8a_i_Ytre_Namdalen_Mastergradsoppgave_NTNU)

Vedlegg 1. Sommerschildts kart fra 1775 over Nummedahls Fogderi i Trondhiems stift.

Vedlegg 2. Gårdskverner i Fosnes.

Oversikt over gårdskverner i Fosnes fra Årbok for Namdalen 1980.

